

1.	Inleiding en probleemstelling	13
1.1.	<i>Probleembeschrijving</i>	14
1.2.	<i>Doelstelling</i>	17
1.3.	<i>Vraagstelling</i>	17
1.4.	<i>Nadere uitwerking</i>	18
1.5.	<i>Verantwoording van object, methode en ophouw van het onderzoek</i>	24
1.6.	<i>De wetenschapstheoretische verhouding tussen fundamentele pastoraaltheologie en sociale wetenschappen</i>	40
2.	De context van morele vorming in de krijgsmacht	49
2.1.	<i>Legitieme uitoefening van geweld als indirecte context voor morele vorming in de krijgsmacht</i>	50
2.1.1.	Mogelijkheidsvoorwaarden voor, legitiem uitoefenen van geweld door militairen	51
2.1.2.	Morele erosie en zelfafmelding als bedreiging voor de legitimering van de uitoefening van geweld	54
2.1.3.	Het moraalpsychologische verband tussen moreel denken en gedrag	57
2.1.3.1.	Inzichten uit de empirische moraalpsychologie	57
2.1.3.2.	Een sociaal-cognitieve benadering van/moreel functioneren: de functie van het morele zelf	66
2.1.3.3.	Implicaties voor de bijdrage aan de morele vorming	79
2.2.	<i>Vredeseducatie als directe context</i>	81
2.2.1.	Conceptuele kaders als dimensies van vredeseducatie,	83
2.2.1.1.	Pedagogisch kader	83
2.2.1.2.	Antropologisch kader	86
2.2.1.3.	Institutes ter regulering van geweld,	87
2.2.2.	Oorzaken van agressie, geweld en oorlog en vredespedagogische uitgangspunten	91
2.2.3.	Vredespedagogische doelen, inhouden en competenties	95
2.3.	<i>Methodische oriëntaties binnen de directe context van vredeseducatie</i>	99
2.3.1.	Overdracht	105
2.3.2.	Verheldering	109
2.4.	<i>Besluit</i>	115
3.	De context van de militaire ethiek in Nederland	119
3.1.	<i>De Nederlandse krijgsmacht: organisatie, optreden en de noodzaak tot morele vorming</i>	121
3.1.1.	Bestaansrecht, taakstelling en verhouding tot de politiek	121
3.1.2.	Operaties in internationaal verband	124
3.1.3.	Typologie van vredesoperaties	125
3.1.4.	Vredesondersteunende operaties: onderscheid en juridische inbedding	132
3.1.5.	Omstandigheden bij militair optreden	137
3.1.6.	De hedendaagse professionele militair	142
3.1.7.	De noodzaak tot morele vorming	146
3.2.	<i>Vrede door rechtvaardigheid en veiligheid</i>	150
3.2.1.	Vrede als waarde op het niveau van de politieke ethiek	150
3.2.1.1.	Vrede door rechtvaardigheid	151
3.2.1.2.	Vrede door veiligheids	155
3.2.1.3.	Vrede door rechtvaardigheid en veiligheid	159
3.2.1.4.	Betekenis van de verschillende benaderingen voor de krijgsmacht	160
3.2.2.	De implicaties van vrede als waarde op het niveau van de organisatie-ethiek in de krijgsmacht	161
3.2.3.	De implicaties van vrede als waarde op het niveau van de militair	164

- 3.3. *De traditie van de rechtvaardige oorlog als legitimering van vredesondersteunende operaties en geweld daarbinnen* 165
- 3.3.1. De juridische benadering 166
 - 3.3.1.1. *Ius ad bellum* 167
 - 3.3.1.2. *Ius in bello* 168
- 3.3.2. De ethische benadering . 169
 - 3.3.2.1. -Het *ius ad bellum* 169
 - 3.3.2.2. Het *ius in bello* 171
 - 3.3.2.3. Het *ius post bellum* 174
- 3.3.3. Vergelijking van de juridische en ethische benadering van de rechtvaardige oorlog 178
- 3.4. *Vredeseducatie en mensenrechten in ethisch perspectief* 179
- 3.4.1. De conceptualisering van mensenrechten en het ontstaan van een regime 179
- 3.4.2. Universaliteit van mensenrechten 182
 - 3.4.2.1. Twee soorten funderingen 182
 - 3.4.2.2. Argumenten voor de universele geldigheid van mensenrechten 183
 - 3.4.2.3. Ethische argumenten tegen universaliteit 185
- 3.4.3. Humanitaire interventie 187
- 3.4.4. Militairen werken met mensenrechten 188
- 3.5. *Militair-ethische kwesties in relatie tot de geweldstoepassing binnen vredesondersteunende operaties* 189
- 3.5.1. Militaire ethiek: primair verantwoordelijkheidsethiek 190
- 3.5.2. Militaire ethiek en morele dilemma's: methodische invalshoeken 193
 - 3.5.2.1. Consequentialisme 194
 - 3.5.2.2. Plichtethiek 195
 - 3.5.2.3. Deugdethiek 196
 - 3.5.2.4. Waarden en normen 198
- 3.5.3. Militaire ethiek en het behoud van morele integriteit 199
- 3.5.4. Militaire ethiek en morele vorming 202
 - 3.5.4.1. Doel eri fundering van morele vorming 203
 - 3.5.4.2. Morele vorming en de theorie van morele ontwikkeling volgens Kohlberg 205
 - 3.5.4.3. Morele zelfafmelding 213
- 3.6. *Kanttekeningen bij de militaire ethiek in Nederland* 215
- 3.6.1. Normatieve militaire ethiek: toegepaste én fundamentele ethiek 216
- 3.6.2. De toepassing van militaire ethiek in één complexe omgeving 223
- 3.6.3. Morele vorming en morele identiteit 228
- 3.7. *Besluit* 233
- 4. Een katholiek perspectief op de vorming van het persoonlijke geweten 239
 - 4.1. *Religie in het publieke domein* 240
 - 4.1.1. Religie 240
 - 4.1.2. Het publieke domein 243
 - 4.1.3. Scheiding van kerk en staat 245
 - 4.1.4. De Rooms Katholieke Geestelijke Verzorging in de Nederlandse krijgsmacht 252
 - 4.2. *De hedendaagse context van het gewetensconcept* 261
 - 4.2.1. Het hedendaagse gewetensconcept binnen de Nederlandse samenleving 262
 - 4.2.2. Een viertal hedendaagse katholieke gewetensconcepten 269
- 4.3. *Aard en functie van het geweten bij Thomas van Aquino* ,280
- 4.3.1. De conceptuele context van het geweten 281
 - 4.3.1.1. De mens als doelgericht kennend en strevend wezen 282
 - 4.3.1.2. De natuurwet 285

4.3.1.3.	De goddelijke wet	295
4.3.1.4.	Conclusie	299
4.3.2.	Structuur van het geweten bij Thomas: <i>synderesis</i> en <i>conscientip</i>	302
4.3.2.1.	Habitus	303
4.3.2.2.	<i>Synderesis</i>	306
4.3.2.3.	<i>Conscientia</i>	307
4.3.3.	De moraliteit van menselijk handelen	309
4.3.3.1.	Menselijk handelen	309
4.3.3.2'.	Het doel als criterium voor de zedelijkheid van de menselijke handeling	313
4.3.3.3.	<i>Debita proportio</i> : de juistedoel-middel-combiriatie	313
4.3.4.	<i>Prudentia</i>	315
4.3.4.1.	<i>Prudentia</i> in het algemeen	315
4.3.4.2.	De drie functionele stadia van <i>prudentia</i>	318
4.3.4.3.	De acht constituerende elementen van <i>prudentia</i>	319
4.3.4.4.	<i>Prudentia</i> , het politiek-militaire domein en algemeen welzijn	322
4.3.4.5.	<i>Prudentia</i> , zonde en genade	323
4.3.5.	De samenhang van <i>synderesis</i> , <i>conscientia</i> en <i>prudentia</i>	325
4.3.6.	Conclusie	326
4.4.	<i>De implicaties van het thomistische gewetensconcept voor de context van de krijgsmacht</i>	328
4.5.	<i>Vrijheidwaarheidsdialoog</i>	336
5.	Een katholiek perspectief op de legitimering van de uitoefening van geweld in een politiek-militaire context	341
5.1.	<i>De algemene beginselen van de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk volgens het Compendium</i>	343
5.1.1.	Aard, vorm en functie van de katholieke sociale leer	343
5.1.2.	Structuur en doel van het Compendium	345
5.1.3.	Aard en inhoud van de sociale leer van de Kerk	347
5.1.4.	De vier kernconcepten van de sociale leer	351
5.1.4.1.	De waardigheid van de menselijke persoon	351
5.1.4.2.	Het algemeen welzijn	357
5.1.4.3.	Subsidiariteit	360
5.1.4.4.	Solidariteit	363
5.1.5.	De fundamentele waarden van het sociale leven	364
5.1.6.	Gewetensvorming: waardigheid van de menselijke persoon en het algemeen welzijn	366
5.2.	<i>Vrede als doeloriëntatie binnen het Compendium van de katholieke sociale leer</i>	367
5.2.1.	De politieke gemeenschap	368
5.2.1.1.	Grondslag en doel van de politieke gemeenschap	368
5.2.1.2.	Het politieke gezag en het recht op gewapend verzet	369
5.2.1.3.	Het democratische systeem	372
5.2.2.	De internationale gemeenschap	374
5.2.2.1.	De fundamentele regels van de internationale gemeenschap	375
5.2.2.2.	Harmonie tussen de juridische en de morele orde	376
5.2.2.3.	De organisatie van de internationale gemeenschap	376
5.2.3.	De mensenrechten	377
5.2.4.	Het bevorderen van de vrede -	379
5.2.4.1.	Vrede als vrucht van rechtvaardigheid en liefde	379
5.2.4.2.	Overwegingen bij het toepassen van militair geweld	380

5.2.4.3.	De bijdrage van de Kerk aan de vrede	383
5.2.5.	Besluit	385
5.3.	<i>Vrede als doeloriëntatie vanuit thomistisch perspectief</i>	387
5.3.1.	De politieke gemeenschap als ordening	388
5.3.2.	Mensenrechten	391
5.3.3.	Vrede als uitwerking van de naastenliefde	393
5.3.3.1.	Thomas over naastenliefde	393
5.3.3.2.	Vrede door naastenliefde	398
5.3.4.	Zonden tegen de vrede	401
5.3.5.	Vrede als doel van de oorlog	404
5.3.5.1.	<i>Ius ad bellum</i> : de geoorloofde van oorlog als rechtvaardiging van een interventie	405
5.3.5.2.	<i>Ius in bello</i> : is het doden van een mens geoorloofd?	413
5.3.6.	Ware vrede is enkel de uitwerking van de liefde	421
5.4.	<i>Een katholiek perspectief op de legitimering van de uitoefening van geweld in een politiek-militaire context</i>	422
5.4.1.	Vrede als doeloriëntatie	422
5.4.1.1.	Vrede als <i>ius post bellum</i> criterium	423
5.4.1.2.	De legitimering van de uitoefening van geweld	424
5.4.2.	Humanitaire interventie	428
5.4.2.1.	Humanitaire interventie als concept	428
5.4.2.2.	Staatssoevereiniteit en mensenrechtenschendingen	430
5.4.2.3.	Een katholiek gezichtspunt op staat, staatssoevereiniteit en mensenrechten	434
5.4.3.	Een katholiek perspectief op de legitimatie van R2P, humanitaire interventie en de toepassing van militair geweld	442
5.4.3.1.	Hét model van Von Clausewitz	444
5.4.3.2.	De verbinding tussen de elementen van de traditie van de rechtvaardige oorlog	446
5.4.3.3.	De samenhang tussen de traditionele elementen	449
5.4.3.4.	Verdediging van mensenrechten en de natuurwettelijke doelordering	452
5.4.3.5.	<i>Ius ad bellum</i> : het gezag van hen die ingrijpen	453
5.4.3.6.	<i>Ius ad bellum</i> : de rechtvaardige zaak	454
5.4.3.7.	<i>Ius in bello</i> : 'Gij zult niet moorden'	456-
5.4.3.8.	<i>Ius ad bellum</i> en <i>ius in bello</i> : juiste intentie	457
5.4.4.	Implicaties voor de moraliteit van het handelen van militairen	458
5.5.	<i>Conclusie</i>	462
6.	Conclusies en discussie	467
6.1.	<i>Conclusies en pastoraaltheologische implicaties</i>	467
6.2.	<i>Verheldering en sjerdieping van de pastoraaltheologische implicaties</i>	473
6.2.1.	Elementen van een zielzorgconcept voor krijgsmachtpastoraat	473
6.2.2.	Een mystagogische methode binnen vredeseducatie	478
6.2.3.	Pastorale doelen binnen vredeseducatie	487
6.2.4.	Verdieping van de pastoraaltheologische implicaties: geestelijke verzorging en context	489
6.3.	<i>Discussie</i>	497
6.4.	<i>Suggesties voor vervolgonderzoek</i>	507
6.5.	<i>Perspectief</i>	515

Verwerkte literatuur 523

Samenvatting 533

Summary 546

Curriculum Vitae 559